

Kapitel 28

Levnadsstandard

Privat ekonomi och gemensamma resurser

Den verkliga köpkraften och den verkliga växelkursen

Raúl är 52 år gammal, gift och far till två döttrar. Han är yrkesutbildad arbetare i sockerindustrin, och hans lön är lika stor som det en svensk tonåring får i fickpeng. Enligt denna jämförelse verkar det som om Raúl skulle vara en bland de fattigaste människorna i världen. Många turister anser att Raúl faktiskt är utfattig. Men stämmer det? Har han det verkligen så dåligt ställt? Trots sin låga lön äger han sin trerumslägenhet. Hans två döttrar studerar på universitetet, och enligt statistiken är hans förväntade livslängd 22 år längre än hans kollegas i grannlandet Haiti. Dessutom genomgick han förra året en hjärtoperation, något som bara de mest välsituerade latinamerikanerna har råd med.

Denna paradox beror på att priser på tjänster och varor kan variera mycket från land till land. Det gäller ännu mer för Kuba, där många tjänster (utbildning, hälsovård, transporter, kultur, basvaror m.m.) är gratis eller mycket billiga, och där lönen inte har samma funktion som i ett kapitalistiskt samhälle. På Kuba är den genomsnittliga månadslönen 250 pesos. Vid nuvarande växelkurs betyder det 10 US dollar¹. Men med 10 dollar kan man inte ens betala ett läkarbesök i USA, medan på Kuba är hälsovården gratis. På Kuba kostar avbetalningen på lägenhetslånet ungefär 45 pesos per månad, dvs. ca 2 US dollar. En vanlig bussbiljett kostar bara 0,0077 dollar (0,0085 euro eller 7 svenska öre). Med andra ord, det är absurt att använda växelkursen för att översätta en kubansk inkomst och sedan jämföra resultatet med vår inkomst. En omräkning baserad på växelkursen visar bara vad en kuban skulle kunna köpa utomlands. Det säger oss ingenting om vad som ligger inom räckhåll för honom i det egna landet.

(Vid omräkning till svensk valuta har vi utgått från den nominella valutakursen i december 2002: 1 US dollar = 1 Euro = SEK 9.05. Den belgiska skriften 'Cuba – un autre monde est possible' publicerades i juli 2002 och beräkningarna använder sig således av något tidigare gällande valutakurser, prisuppgifter etc. /Övers. anm.)

Detta kapitel (nr 28) är en översättning av ett avsnitt som är författat av Marc Vandepitte ur boken "CUBA – un autre monde est possible". Katrien Demuyne och Charles Ducal medverkar också som författare i boken, som utgetts av:

Iniciativa Cuba Socialista

Kazernestraat 68

Bryssel 1000, Belgien

tel: +32 - (0)2 - 504 01 40

fax: +32 - (0)2 - 513 98 31

Vid översättningen till svenska (som gjorts via en engelsk översättning av avsnittet med rubriken; Cuba – poverty, wealth and socialism – another world is possible) har viss anpassning av texten skett till svenska förhållanden.

Om vi vill ta reda på det sistnämnda måste vi räkna ut det som kallas "verklig köpkraft". Det går till på följande sätt: Man tar en korg som innehåller ett urval av varor och tjänster, kanske 100 stycken, som är viktiga för alla medborgarna. Man börjar med att räkna ut hur mycket denna korg kostar i ett annat land, till exempel i USA. Sedan räknar man ut hur mycket samma korg kostar i pesos på Kuba. Man kan tänka sig att korgen kostar 300 dollar i USA och att en identisk korg kostar 200 pesos på Kuba. Med 200 pesos kan man på Kuba således köpa lika mycket som för 300 dollar i USA. Därför är 200 pesos värda ungefär 300 dollar, eller 1 peso motsvarar mer eller mindre 1,5 dollar. Med andra ord, den verkliga köpkraften, eller den verkliga växelkursen, för en peso är 1,5 dollar.

Mer exakt är den genomsnittliga motsvarigheten för en peso, omkring 1,69 dollar (1,68 euro eller ca 15 kr). Det betyder cirka 38 gånger mer än vad den nominella² växelkursen anger. För basprodukter – de varor och tjänster som kubaner konsumerar mest av – är motsvarigheten för 1 peso omkring 3,5 dollar (3,45 euro eller ca 32 kr). Det betyder cirka

77 gånger mer än vad man får vid en jämförelse baserad på växelkursen. (Se appendix 2, sid 161) Dessa siffror visar än en gång hur felaktigt det är att ange kubanska löner i dollar, euro eller kronor på grundval av den officiella växelkursen. Trots detta så framhårdar de flesta media med denna primitiva kalkyl, antagligen av ideologiska skäl.

I FN:s rapporter beräknas bruttonationalprodukten (BNP) per capita. Denna metod överför helt enkelt ett lands BNP till US dollar med den nominella (eller officiella) växelkursen som grund. Om, exempelvis, ett land har en mycket svag valuta, kommer BNP per capita att vara mycket låg, även om detta land har en hög produktionsnivå.

Därför får vi en förvrängd bild av välståndet och fattigdomen i ett sådant land. För att rätta till detta, men också med mindre ädla motiv i bakgrunden ³⁾, har rapporterna under de senaste tio åren för de flesta länder också angett den ”verkliga” köpkraften uttryckt i BNP per capita angiven i PPP dollar (Purchasing Power Parity - köpkraftsparitet). Detta räknas ut enligt den metod som har beskrivits här ovan. Det uttrycker hur mycket varor eller tjänster ett land producerar under ett år, oberoende av växelkursen. Det ger också en mer exakt bild av det relativa välståndet i ett land, om man ser till mängden av tjänster och varor som den genomsnittlige invånaren verkligen kan köpa med de pengar han har att röra sig med. ⁴⁾

Familjetyper	% av befolkningen	Familjeinkomst i pesos	Familjens inkomst PPP dollar	Familjens inkomst PPP euro	Familjens inkomst PPP SEK	Inkomst per person PPP dollar	Inkomst per person PPP euro	Inkomst per person PPP SEK
Ensamförsörjare t.ex. 1 vuxen, 2 barn	5	250	865	860	7.830	290	285	2.630
Pensionärer t.ex. pensionärspar	13	200	695	690	6.290	350	345	3.170
Arbetslösa t.ex. en arbetslös, en i arbete, 2 barn	4	400	1.385	1.380	12.500	350	345	3.170
Med 2 löner i pesos t.ex. 2 vuxna, 2 barn	20	500	1.730	1.720	15.660	435	430	3.940
Med 2 löner i pesos inklusive bonus	27	1.180	1.945	1.935	17.600	485	485	4.390
Med 2 löner i pesos inklusive dollar	31	2.440	2.200	2.190	19.910	550	550	4.980
Genomsnitt för alla familjer	100	1.230	1.745	1.740	15.790	455	450	4.120
Genomsnitt för familj med 2 löner	78	1.500	1.990	1.980	18.010			

Tabell 1: För att beskriva inkomstsituationen på Kuba (månadsinkomster) har vi använt på Kuba vanligt förekommande familjetyper, dvs. hushållstyper, i beräkningsexemplen. Se vidare not 5. Kolumnen med familjeinkomst i pesos anger hur mycket lön, pension o. dyl. familjemedlemmarna får sammanlagt. Kolumnerna med PPP dollar etc. anger värdet av det som respektive familjetyper kan konsumera av lyxvaror, subventionerade basvaror och gratisvaror typ sjukvård, mediciner etc. med den lön etc. som familjen har.

	Inkomst i PPP dollar	Inkomst i PPP euro	Inkomst i PPP SEK
Kubansk familj	1.990	1.980	18.010
Belgisk familj	2.675	2.660	24.200

Tabell 2: I PPP dollar etc. jämförs vad en belgisk respektive kubansk genomsnittsfamilj kan konsumera av varor och tjänster med den lön som familjen har. Jämförbara familjer med två vuxna med löner och två barn har använts i beräkningarna.

Den verkliga inkomsten på Kuba i jämförelse med ett rikt land

På Kuba är den genomsnittliga lönen ca 250 pesos. Men det är inte den enda inkomsten. Som extra förmån får dessutom många arbetare och anställda bonus i form av varor, i form av rekvisitionskvitton med vilka de kan köpa vissa varor, eller så får de US dollar (dvs. hårdvaluta) kontant. Det finns också en grupp människor som äger dollar, eftersom familjemedlemmar utomlands sänder hem hårdvaluta. Andra exempel är de som är anställda i turistsektorn och får drickspengar, eller de som har egna företag, etc.

Vi skiljer mellan inkomster i pesos, inkomster i pesos med bonustillägg och inkomster i pesos plus dollar. De motsvarar 25, 35 respektive 40 procent av alla anställda. Vi börjar med en familj med två inkomster. I den situationen befinner sig ca två tredjedelar av den kubanska befolkningen. Dessutom finns ensamstående, pensionärer och arbetslösa.⁵⁾ För alla dessa kategorier ger vi den nominella inkomsten (tabell 1 här bredvid) i pesos, och den verkliga inkomsten i PPP dollar, PPP euro och PPP SEK. I appendix 1, sid 169, förklarar vi kalkylmetoden närmare.

I Belgien, ett av de rikaste länderna i världen, är en genomsnittlig inkomst i en familj med två inkomster ca 2.395 dollar (2.380 euro eller 21.675 kr). Om vi antar att barnbidrag etc. uppgår till 290 dollar (280 euro eller 2.630 kr) får vi följande familjeinkomster netto⁶⁾. Se tabell 2.

Efter omräkning har en genomsnittlig kubansk familj med två löner och två barn en månadsinkomst netto på 1.990 dollar (1.980 euro eller 18.010 kr).⁷⁾ Det är 685 dollar (680 euro eller 6.200 kr), dvs. 25 procent mindre än i Belgien. Situationen i Sverige eller i USA är mer eller mindre jämförbar med den belgiska. Med dessa 680 euro har en belgisk familj ingen svårighet att köpa en bil, ett hus, eller att resa utomlands under semestern. Dessutom finns ett stort utbud av lyxvaror inom räckhåll. Man kan jämföra den verkliga köpkraften hos en genomsnittlig kubansk familj med den i en belgisk familj där en av makarna arbetar på postkontoret och den andre är bussförare. De är inte fattiga, men de är heller inte välbärgade, åtminstone inte om man ser till våra standardnormer för konsumtion. Forskare vid Antwerpens universitet har uppskattat att ett belgiskt hushåll med två barn behöver en minimiinkomst på 1.470 dollar (1.450 euro eller 13.300 kr) för att överleva. Ett genomsnittligt kubanskt hushåll har 530 dollar (530 euro eller 4.800 kr) mer än det!

Dessa beräkningar spänner över hela budgeten och ger en bild av graden av välbefinnande. På grund av den fullständigt annorlunda prisstrukturen är de kubanska konsumtionsmönstren ganska olika

våra. Till exempel kostar ett kilo kött på Kuba lika mycket som en månatlig avbetalning på en bostad. I Västeuropa och i USA är dessa proportioner helt annorlunda. Med en genomsnittlig kubansk budget kan en belgisk familj ha råd med en billig bil, en videospelare, en CD-spelare och kanske en mobiltelefon. Familjen kan äta kött varje dag och kan köpa nya kläder och skor regelbundet. Familjen har inte råd att köpa ett hus, eller så får man välja mellan huset och en bil. Om barnen vill gå på universitetet måste familjen spara eller låna pengar. För den kubanska familjen innebär inte de akademiska studierna några problem. Inte heller att köpa ett hus: mer än 80 procent av kubanerna är ägare av sin bostad. Ett kylskåp, en tvättmaskin, en bandspelare eller en radio innebär inte heller något problem. Men det är inte möjligt att äta kött varje dag och familjen måste vara mycket aktsam om sina kläder och skor. Beträffande bilen, så har familjen med lite tur en gammal bil eller en rysk Lada i sin ägo, men kan inte köra den så mycket, för bensinen är dyr. Efter att ha sparat ett tag kan familjen ha råd med att köpa en billig CD-spelare. Hursomhelst, det faktum att många familjer lyckas att spara en del pengar varje månad bevisar att den genomsnittliga inkomsten knappast dömer kubanerna till ett liv i elände.

De svagaste grupperna

Beskrivningen här ovan handlar om den genomsnittliga familjen med två inkomster. Hur är det med grupperna i de lägsta inkomstklasserna? Precis som i de rika länderna är de utsatta grupperna de arbetslösa, pensionärerna och familjerna med bara en inkomst. De representerar omkring 22 procent av den kubanska befolkningen. Särskilt den sista kategorin måste klara sig på ytterst lite – allt enligt våra normer. Således måste en ensamstående mor försöka klara sig på omkring 860 dollar (855 euro eller ca 7.780 kr) per månad. Enligt den forskning som bedrivs vid Antwerpens universitet är detta 275 dollar (270 euro eller ca 2.490 kr) för lite. Det är nödvändigt att ha i minnet att nästan alla basprodukter och tjänster är mer eller mindre gratis och ransonerade, vilket betyder rättvist fördelade. Därför har fattigdom en annan mening på Kuba än i ett kapitalistiskt land. I Belgien, till exempel, har en tredjedel av befolkningen svårt att ha råd med kostnaderna för hälsovård. I USA är det så många som en av sex som inte har någon sjukförsäkring alls. På Kuba är en sådan situation helt utesluten. Ingen, hur "fattig" han än må vara, är berövad möjligheten att besöka en läkare eller att få läkemedel. Skolflykter för barnen är heller inget problem, inte heller en biljett för ett sportevenemang eller till en teaterföreställning. Var

ligger då problemet? Måltiderna är i regel knappa. Det finns tillräckligt med mat (kalorier, proteiner och vitaminer), men menyn är monoton, och består väldigt ofta av bönor och ris. Kubanerna älskar griskött, men de ser det sällan på matbordet. Att laga mat med olja, något som kubaner gärna gör, är en lyx för befolkningens fattigaste skikt. Hygienprodukter utgör ett annat problem. Att gå i uttjänta skor är vanligt. Levnadsvillkoren för dessa delar av befolkningen är hårda, och de avundas inte av medelklassen i ett rikt land. Vi får inte underskatta de hårda villkoren, men vi är emellertid långt från den extrema fattigdom som man möter i andra delar av den latinamerikanska kontinenten. Vi återkommer till detta senare.

De senaste UNDP-rapporterna ⁸⁾ uppskattar antalet kubaner som lever under den mänskliga fattigdomströskeln (HPI-2 index) till 4 procent av befolkningen. Detta index markerar förväntad livslängd, utbildningsnivå och de sociala villkoren. ⁹⁾ På Kuba bekräftar det den låga graden av social utestängdhet, dvs. den procentuella andelen av befolkningen som av en eller annan anledning faller ur och lever på samhällsmarginalen. Den kubanska siffran för detta är en av de lägsta i världen.

Det lönar sig att jämföra denna siffra med andra från den värld som antas vara "rik". ¹⁰⁾ Vi tar två länder, vars BNP per capita mätt i hårdvaluta är åtminstone 10 gånger så stor som Kubas, nämligen USA och Storbritannien. Detta är två länder som utsågs som förebilder inför EU:s införande av den "aktiva välfärdsstaten":

- I USA är den förväntade livslängden för minoriteterna (särskilt för latin-amerikaner och afro-amerikaner) lika stor som i Kina och som i vissa delstater i Indien. Den är sex år lägre än på Kuba.
- Ett barn av fyra under tolv års ålder hungrar, och en vuxen av fem är funktionell analfabet i USA.
- 25 miljoner medborgare i USA har inte tillgång till tjänligt dricksvatten, och 750.000 medborgare sover på gatorna.
- En person av fem över 65 år måste fortsätta att arbeta på grund av att hans ålderspension inte räcker att leva på.
- En fjärdedel av alla fångar i världen finns i fängelser i USA, medan USA:s befolkning bara utgör 5 procent av världens.
- En fjärdedel av alla briter är fattiga, och en av sex lever under extrem fattigdom. För barnen är det till och med ännu värre: mellan 20 och 30 procent är fattiga.

- Ett brittiskt barn av sex har inte tillräckligt att äta, inte tillräckligt med kläder och knappast några leksaker.
- Varje år dödar fattigdomen 10.000 människor i Storbritannien.

Detta är en annan bild än den om "det förlovade landet" med vilken USA-propagandan försöker dra till sig kubanerna.

"Klyftan"

Fram till nittioalet var Kuba ett mycket jämlikt och homogent samhälle. Men när Sovjetunionen och Östeuropa föll ställdes Kuba inför enorma ekonomiska omställningsproblem. Ca 80 procent av utrikeshandeln föll bort. Den allvarliga ekonomiska krisen som då drabbade Kuba påverkade den sociala strukturen. Under tryck av omständigheterna gjordes US dollar till legalt betalningsmedel, och Kuba satsade starkt på att göra landet turistvänligt. En "klyfta" uppstod mellan peso-kubaner och dollar-kubaner.

Vid krisens bottenläge var genomsnittslönen värd bara en och en halv dollar per månad (enligt den nominella kursen). Under de senaste sex åren har genomsnittslönen hållit sig kring motsvarigheten till tio dollar. Detta har lett till bisarra situationer. Till exempel, genom att "guida" turister till en viss restaurang kunde en 16 års son till en universitetsprofessor "tjäna" mer på en kväll än hans far på en hel månad. Hans syster kunde tjäna till och med dubbelt så mycket om hon lyckades förföra en turist. Detta förklarar varför vissa flickor gärna utnyttjar turisternas köttsliga svagheter, varför en del arbetare förlorar sin arbetsmotivation, eller varför ett antal kubaner söker sin lycka på andra sidan havet.

De skillnader som dollarn framkallat i det kubanska samhället är säkert den svagaste länken i revolutionen och den viktigaste utmaningen för framtiden. Man kan inte nog poängtera detta. Men man måste avstå från att förenkla verkligheten eller presentera den alltför schematiskt. Om man skulle tro på de ytliga beskrivningarna av Kuba som förekommer, skulle en avgrund skilja dem som har turen att inneha dollarsedlar från dem som inte har det. De få lyckliga dollarägarna skulle vara rika och kunna ha råd med så gott som allting, medan det ömkansvärda flertalet skulle fortsätta att slava i fattigdom och misär.

I mitten av nittioalet var det antal kubaner som ägde dollar omkring en fjärdedel av befolkningen. Vid den tiden existerade en signifikativ klyfta, beroende på persons svaga värde i relation till dollarn. Sedan dess har emellertid, efter en hel rad åtgärder, den del av befolkningen med tillgång till dollar eller ekvivalenta medel (bonus, konvertibla

pesos) ökat till ca 60 procent. Dessutom har pesos värde ökat sex gånger. Detta gör att polariseringen har minskat i motsvarande grad. Men den viktigaste anledningen till varför skillnaderna i verklig köpkraft förblev så små är prispolitiken. Med sin inkomst i pesos kan en kuban täcka huvuddelen av sitt dagliga uppehälle. Största delen av basvarorna är löjligt billiga, medan lyxvarorna, i synnerhet de som kommer från "Väst" ¹¹⁾, är oöverkomligt dyra.

Några exempel:

- De månatliga räkningarna för energi och vatten är lika stora som priset för två öl (i dollarvaluta).
- Ett paket cigaretter kostar lika mycket som en korg med ransonerade basvaror för en hel familj under en månad.
- Man kan gå flera gånger på bio, till teatern eller till en baseballmatch (lika populär på Kuba som fotboll i Europa) för priset för en liter bensin.

I genomsnitt är lyxvarorna sju gånger så dyra som basvarorna, och vad gäller artiklar som video-spelare, mobiltelefoner etc, kostar de nästan åttio gånger mer (se Appendix 2, sid 170). Visst är extra dollar värda ganska många pesos, men proportionellt ger de inte möjlighet att köpa mycket. Den som äger några dollar tycks ha tillgång till mycket mer, men i verkligheten (uttryckt i verklig köpkraft) representerar detta inte så mycket. Beroende på prispolitiken ökar den verkliga köpkraften hos dem som äger dollar bara lite i taget, och klyftan hålls på en begränsad nivå. (Se diagram 3 på sid. 163.) Trots cirkulationen av dubbla valutor förblir det kubanska samhället i stort mycket jämnt. Detta visas nedan i diagram 1. Varje tårtbit representerar 10 procent av befolkningen. Nummer 1 representerar de 10

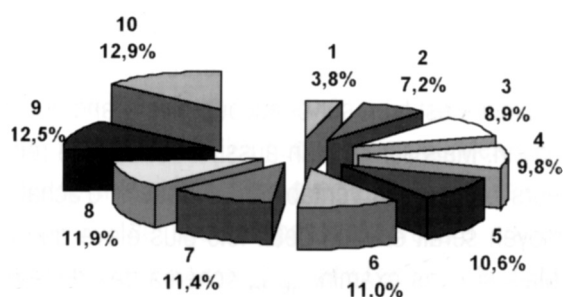

Diagram 1: På Kuba har de fattigaste 10 % av befolkningen en samlad inkomst på 3,8 % av alla inkomster i landet, och de rikaste 10 procenten har 12,9 %.

procenten fattigaste och nummer 10 de 10 procenten rikaste. Detta diagram visar den verkliga inkomsten, beräknad i PPP dollar.

Den verkliga köpkraften hos de mest välbärgade 10 procenten på Kuba är tre gånger högre än hos de 10 procenten fattigaste. De tjänar med andra ord tre gånger så mycket. Denna skillnad mellan rika och fattiga är en av de lägsta i världen. Så det är inte frågan om någon klyfta. I USA är skillnaden högre än 20 gånger. I Latinamerika är den till och med mer än 100 gånger. När nyligen en så kallad seriös tidning låtsades som om skillnaden har ökat till 25 gånger på Kuba, är det för att tidningen fortsätter att använda den primitiva kalkylmetod som vi ovan bevisat vara fullständigt värdelös. ¹²⁾

Och klyftan till turisterna? Utan tvekan så innebär de två miljoner turister som kommer till ön varje år en psykologisk effekt som inte skall underskattas. Turisterna har kameror och andra mycket dyra prylar, och de spenderar dollar som om det vore pesos. Detta kan göra kubanerna avundsjuka. Köpkraften hos en turist som har råd att vistas på ön är naturligtvis mycket högre än hos en genomsnittlig kuban. Men också här är det meningsfullt att reducera saker och ting till sina rätta proportioner. Den genomsnittlige turistens verkliga köpkraft kan vara ungefär dubbelt så stor som en kubans, och kan tyda på en verklig klyfta. Men om vi studerar hur turisterna spenderar sina pengar upptäcker vi en annan bild. Ganska många turister betalar 20 dollar per dygn för rumslogi och frukost. Å andra sidan kan ett dygn i Varadero lätt kosta upp till 200–300 dollar, dvs. 10–15 gånger så mycket. Det räcker att ögna igenom reseguider och att jämföra de olika priskategorierna. Är det då överdrivet att påstå att klyftan mellan olika turister är större än den till kubanerna? Man kan förvånas av den ökande likheten mellan turisternas och

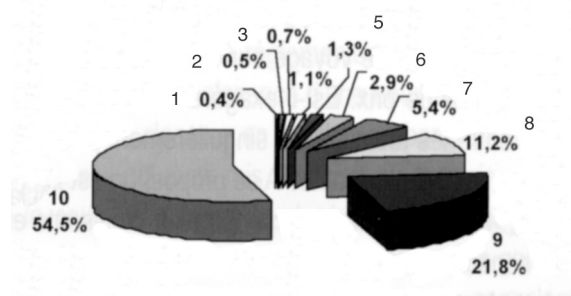

Diagram 2: I Latinamerika har de fattigaste 10 % av befolkningen en samlad inkomst på 0,4 % av all inkomst i Latinamerika, och de rikaste 10 procenten lägger beslag på 54,5 %.

Varje tårtbit i diagrammen representerar 10 procent av befolkningen. Tårtbit nr 1 är de 10 procenten fattigaste, och nr 10 är de 10 procenten rikaste. Skillnaden mellan fattiga och rika är mycket högre i Latinamerika som helhet än på Kuba. Kubas inkomstskillnader är bland de lägsta i världen.

de inföddas konsumtionsmönster. På många små restauranger och barer, men också i taxibilar och på bussar ser man de två grupperna blandade. Det som några har kallat ”konsumtionsapartheid” är inte längre någon realitet.

En ny klass av kapitalister?

Prispolitiken och, mer allmänt, begränsningarna av ”penningens makt” beskyddar de svagaste skikten i befolkningen och är en förutsättning för att upprätthålla de socialistiska prioriteringarna i det kubanska samhället. I motsats till vad som ibland påstås bildas ingen ny kapitalistisk elit. Det räcker att jämföra inkomst-tårtbiten för de 10 procenten rikaste kubanerna (diagram 1) med dess motsvarighet i Latinamerika (diagram 2). Fördelningsmönstret i Latinamerika liknar förresten i förvånansvärd hög grad situationen i många av västvärldens rika länder.

Det är sant att det på Kuba har uppstått ett litet skikt på några få tusen personer som enligt europeiska normer kan betraktas som rika. Men med det kapital de samlar kan de inte åta sig mycket på Kuba. De kan inte investera i ekonomin. De kan inte heller anställa folk, så de kan inte bli rikare genom andras lönearbete. Skapandet av mervärde (profit) i privatägda företag är uteslutet. Den enda möjligheten är små familjeföretag, men dessa är hårt reglerade och beskattade. På detta sätt förhindrar man födelsen av en ny klass av kapitalister. Det var denna klass – i nära samarbete med CIA och Pentagon – som satte Pinochet vid makten i Chile, som kuppade igenom störtandet av den nicaraguanska revolutionen och som i april 2002 försökte störta Venezuelas progressiva regering. På Kuba är man särskilt medveten om denna fara.

En jämförelse med Latinamerika

Många bedömningar vi gör i våra liv innefattar jämförelser av ett eller annat slag. Jämförelserna görs för det mesta omedvetet, och är inte alltid korrekta. Ändå avgör de ofta vilka bedömningar vi gör. För att bedöma det kubanska samhället gör en europé spontana jämförelser av det dagliga livet på Kuba och jämför köpkraften på Kuba med Europa. Det är förståeligt, men felaktigt. Om man bedömer ett samhälle måste man göra det på dess egna (ekonomiska) villkor, och med utgångspunkt från dess egen historia, inte på basis av våra villkor och vår historia. Därför är det mycket bättre och mer korrekt att jämföra Kuba med länderna i Latinamerika.

Låt oss börja med den ekonomiska utvecklingen. För att mäta produktionsnivån på varor och tjänster använder man BNP per capita, uttryckt i PPP dollar. För Kuba och Latinamerika uppgår

denna till 5.460 respektive 6.280 PPP dollar.¹³⁾ Med andra ord, Kubas produktion av välstånd ligger lägre än genomsnittet för kontinenten, på 87 procent. Här måste vi beakta att sedan sextio-talet har USA utsatt Kuba för en hård ekonomisk krigsföring och blockad. Årligen har denna blockad kostat landet en tredjedel av dess exportinkomst. Blockaden innebär att Kuba utestängs från normala handelskrediter och drabbas av räntesatser som uppgår till 15 procent och mer. Under sådana villkor överlever inget kapitalistiskt företag mer än två år. Dessutom har, under påtryckningar från USA, de före detta kommunistiska länderna ensidigt avbrutit sina handelsförbindelser med Kuba. Det var därför Kuba under loppet av några månader vid nittio-talets början förlorade tre fjärdedelar av sin handel och det var därför som dess BNP föll med 35 procent. Inte heller har ön riklig tillgång till viktiga mineraler eller andra naturresurser. Trots detta så registrerades på Kuba fram till 1989 den näst största tillväxten i Latinamerika, tätt efter Brasilien. Mellan 1991 och 1995 var det en mycket allvarlig nedgång. Men från och med andra halvan av nittio-talet har BNP åter börjat växa varje år med ett genomsnitt som närmar sig 5 procent, medan för Latinamerika var siffran endast 3 procent.

Dessa data rör den totala produktionen och välståndet. Om vi distribuerar välståndet mellan de olika skikten i befolkningen får vi följande bild: Vi använder samma siffror som i diagram 1 och 2, men presenterar dem denna gång i formen av stapeldiagram. Återigen representerar varje stapel 10 procent av befolkningen. Den översta stapeln ger information om de rikaste, den nedersta stapeln om de fattigaste. Den vertikala streckade linjen anger gränslinjen för fattigdom. I FN:s rapporter är fattigdomslinjen fastlagd till 2 PPP dollar om dagen, och tröskeln för extrem fattigdom är 1 PPP dollar, eller 60 respektive 30 PPP dollar per månad.

I resten av Latinamerika upptäcker vi en mycket kort nedre stapel och en mycket lång övre stapel. Notera att den översta stapeln i Latinamerika är fem gånger så lång som den kubanska. Det är en välkänd historia: en liten elit lägger beslag på nästan hela välfärden på bekostnad av majoriteten av befolkningen, som till största delen lever under den svåraste fattigdom.

På Kuba finns inte dessa två ytterligheter. Halva den latinamerikanska kontinenten är fattig, och nästan en fjärdedel är extremt fattig. På Kuba ligger även de fattigaste gott och väl ovanför fattigdomsgränsen.¹⁴⁾ Som vi redan har sagt är detta resultatet av den kubanska prispolitiken och av ransoneringen av en stor del av de nödvändigaste basvarorna, vilket innebär att de blir rättvist fördel-

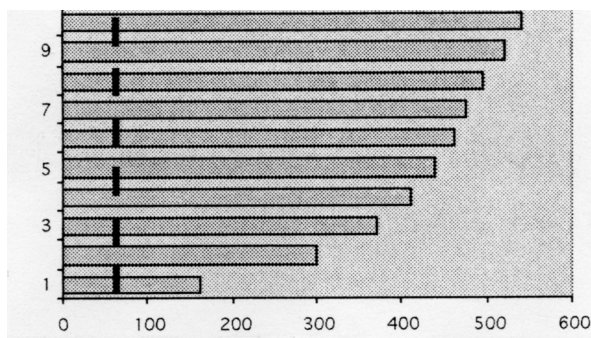

Diagram nr 3: Kuba

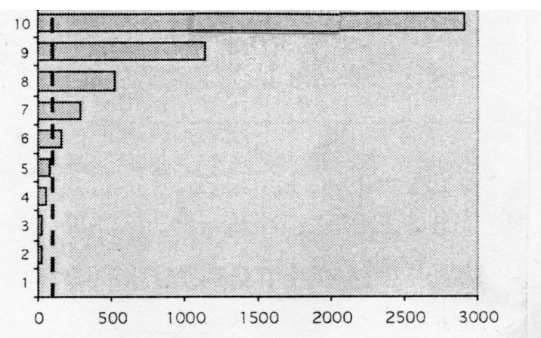

Diagram nr 4: Latinamerika

Fördelning av välstånd på Kuba, resp. Latinamerika, i PPP dollar per månad
(varje stapel representerar 10 procent av befolkningen. Streckad linje = fattigdomsgränsen)

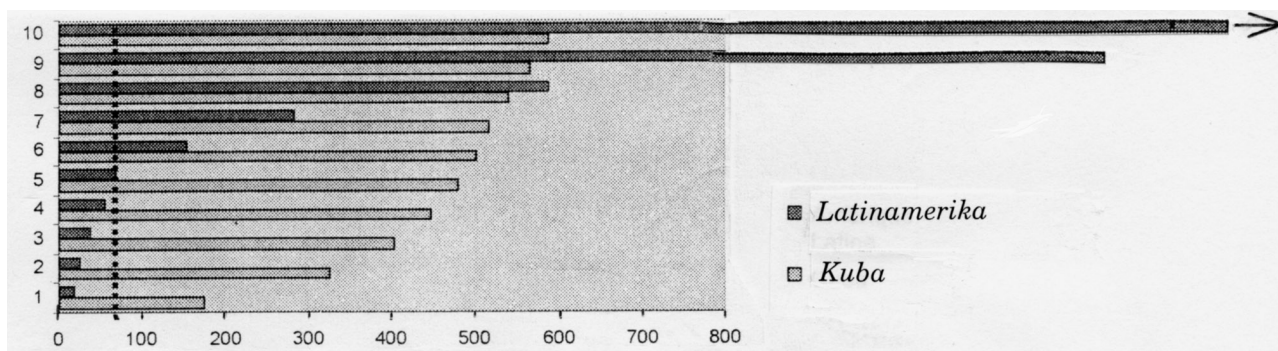

Diagram nr 5: Jämförelse mellan hur välståndet fördelas på Kuba och i Latinamerika

OBS: Stapel nr 10 för Latinamerika, dvs. de 10 procenten rikaste, försvinner långt utanför dia-grammet till ca 2.900 PPP dollar per månad.

ade. Vi kombinerar de två diagrammen, se diagram nr 5 här ovan.

På Kuba klagas det en hel del: kranar som läcker, för få skolböcker, för lite kött på middagsbordet, överfulla bussar ... Det händer att utländska vänner till Kubas revolution blir nedstämda av allt detta gnäll. Tidningen *Le Soir* intervjuade kubanen Hector, 43 år. Han känner sig frustrerad och besviken på revolutionen: "Jag kan inte åka utomlands på semester och jag har inte ens råd att köpa en CD."

¹⁵⁾ För tidningen bevisar detta hur illa det är ställt. Men faktum är att såna klagomål bevisar precis det motsatta. De förutsätter att den rena överlevnaden kan tas för given. Men för många latinamerikaner är den inte så given. Kontinentens miljoner gatubarn klagar inte på bristen på skolböcker i skolorna. Kvinnorna som måste vandra långa avstånd varje dag för att hämta dricksvatten kan bara drömma om att ha en kran som läcker.

I jämförelse med det översta skiktet av de rikaste 30 procenten av den latinamerikanska befolkningen är kubanernas situation dålig om man ser till köpkraften. Om man å andra sidan jämför med de 70 återstående procenten är de skyhögt bättre. Till och med en kuban i det lägsta skiktet har det bättre ställt än 60 procent av latinamerikanerna, och det trots USA:s blockad och den ekonomiska

tillbakagången som följde Sovjetunionens och de andra östeuropeiska ländernas fall.

För att inte lämna några tvivel: Vi vill absolut inte förneka eller bagatellisera kubanernas hårda levnadsvillkor, särskilt inte om man jämför med situationen på Kuba under 80-talet. USA:s skärpning av blockaden mot Kuba och det plötsliga bortfallet av handeln med de forna öststaterna berövade kubanerna en stor del av deras bekväma liv. Levnadsvillkoren försämrades påtagligt. Men situationen skiljer sig markant från resten av kontinenten. Siffrorna här nedan talar för sig själva:

- På Kuba är den förväntade livslängden sju år längre än genomsnittet för kontinenten.
- Spädbarnsdödligheten är fem gånger lägre än genomsnittet för kontinenten. Om Latinamerika kunde nå upp till Kubas nivå, skulle årligen 355.000 barn kunna räddas till livet.
- Åtminstone 60 procent av latinamerikanerna får inte minimibehovet av kalorier och proteiner. I Peru når denna procentuella andel upp till 83 procent. Kuba har inga sådana problem.

- I Latinamerika representerar informella arbeten 58 procent av all sysselsättning, och 85 procent av all ny sysselsättning tillhör den informella sektorn. På Kuba är dessa siffror bara några få procent. Bara i Centralamerika uppgår barnarbetarna till 7,5 miljoner. Barnprostitutionen blomstrar, siffran 120.000 barn i sexindustrin har nämnts. Inget av detta finns på Kuba, där alla barn går i skolan.
- Enligt en nyligen gjord undersökning av UNESCO har kubanska elever i tredje och fjärde årskursen klart bättre studieresultat än jämnåriga elever i resten av Latinamerika. Vad gäller matematik var det 83 och 84 procent av eleverna som gav korrekta svar i 3:e och 4:e årskursen på Kuba. Argentina kom på andra plats med 47 procent och 58 procent, åtföljd av Brasilien och Bolivia m.fl. I språkklasserna ser vi liknande procentandelar.
- Varje år mördas 140.000 människor i Latinamerika genom politiskt eller socialt våld. Tortyr och försvinnanden är vanliga. Det kubanska samhället är fritt från sådant.

En lärdom – eller en utmaning? – för världen

”Kuba har utomordentliga system för hälsovård och universitetsutbildning Framgångarna är påtagliga. Era resultat är jämförbara med vilket som helst av de rika länderna i världen. Detta har ni uppnått under mycket svåra omständigheter.”

¹⁶⁾ Så talade ex-president Jimmy Carter under sitt besök på Kuba i mitten av maj 2002. Framgångarna inom de kulturella, sociala och idrottsliga områdena är verkligen imponeranden, även i förhållande till våra kriterier i den rika världen. Den förväntade livslängden är 76 år, ett år kortare än i USA, där inkomsten per capita är tio gånger så stor. Spädbarnsdödligheten på ön är 6 promille, en siffra som ligger bland de lägsta i världen. Spädbarnsdödligheten är en god parameter för den sociala situationen i sin helhet, eftersom denna siffra är en direkt följd av standarden på bostäderna, maten, hälsovården och hygien. Faktarutan här bredvid visar spädbarnsdödligheten i olika länder.

Om utvecklingsländerna erbjöd samma kvalitet på hälsovården som Kuba skulle 550.000 färre mödrar varje år dö i barnsäng och 10 miljoner spädbarn kunde räddas. Det är 28.000 barn varje dag. En kuban lever i snitt 14 år längre än vad invånarna gör i övriga länder i tredje världen. Kuba är inte heller på något sätt underlägset de så kallade utvecklade länderna, tvärtom. Vid två tillfällen, 1995 och 2000 har det brittiska *Institute of Health*

Services Management, på uppdrag av landets hälsovårdsministerium, hämtat inspiration från Kubas ”avancerade system för hälsovård”. De gjorde det eftersom hälsosituationen i Storbritannien har ”återgått till nivån i tredje världens länder”. ¹⁷⁾

Just nu testas de brittiska sjukhusen ett kubanskt vaccin mot cancer, och i Belgien testas ett vaccin mot hjärnhinneinflammation. Spädbarnsdödligheten i Washington är dubbelt så hög som på Kuba, och en svart kubans livslängd är fem år längre än för en afro-amerikan i USA.

Mer än något rikt land i världen bidrar Kuba till utvecklingen av tredje världens länder. Idag skickar enbart Kuba ut mer läkare till tredje världen än hela Världshälsoorganisationen, WHO. Sedan de kubanska läkarna började sin verksamhet i Haiti för några år sedan har spädbarnsdödligheten där minskat med nästan 50 procent.

Det är mödan värt att notera att Kuba nådde denna höga grad av utveckling trots (eller ska vi säga tack vare) frånvaron av västligt utvecklingsbistånd och utan att följa Internationella Valutafondens och Världsbankens recept. Det

Spädbarnsdödlighet i promille enligt UNICEF:s statistik för år 2000 (exempel):

Schweiz, Sverige	3
Danmark, Finland, Frankrike, Norge	4
Grekland, Nederländerna, Spanien, Tjeckien, Tyskland, Österrike	5
Australien, Belgien, Irland, Israel, Italien, Kanada, Storbritannien	6
Kuba *, USA	7
Kroatien, Slovakien, Ungern	8
Kuwait, Polen	9
Chile, Costa Rica	10
Latinamerika och Karibien	30
Sydasien	72
Afrika söder om Sahara	108
Venezuela	20
Brasilien	32
Nicaragua	37
Bolivia	62
Haiti (högst i Latinamerika)	81
Sierra Leone (högst i världen)	180
Genomsnitt för hela världen	57

* Kubas spädbarnsdödlighet har minskat till 6,2 promille år 2001.

kubanska exemplet slår ut de klassiska modellerna för utveckling i tredje världen och de traditionella bistånds-programmen. Är detta anledningen till varför vissa NGO:s (Non-Governmental Organisations – icke regeringsanknutna organisationer) intar en kritisk hållning till det kubanska samhället? I ljuset av de anmärkningsvärda landvinningarna är det omöjligt att förstå att just Kuba anklagas för att förgripa sig på de mänskliga rättigheterna, om inte anklagelserna baseras på politiska motiv.

”Kuba har visat att inte ens ett fattigt land behöver lämna sitt folk försvarslöst mot livets värsta svårigheter. Kuba upprätthåller sin nivå på hälsovården, en nivå som är okänd i de flesta fattiga länder. Inom detta område utgör Kuba ett föredöme som vi alla kan lära av”, enligt FN:s generalsekreterare Kofi Annan. Men vad som är ett exempel för vissa är en nagel i ögat för andra. Tony Benn, i det brittiska Labourpartiet, observerar: ”Kubas fall är intressant, eftersom landet inte utgör något hot mot USA från en militär standpunkt, men gör det på grund av sin framgångsrika politik inom hälso- och sjukvård och utbildning, en framgång som ställer Washington inför sina egna tillkortakommanden inom dessa områden”. Kuba ifrågasätter och utmanar den så kallade ”fria” marknaden, och blir ett exempel för fler och fler folk i Latinamerika som har följt en diet av tjugo års neoliberalism, och som gradvis har blivit berövade sin självständighet. De ser, inte utan förvåning, hur deras lilla och utsatta granne i Karibiska Havet kan motstå allt detta. Detta upprör Washington, och det är därför Kuba sätts först på listan med de så kallade ”skurkstaterna”. Om USA är symbolen för kapitalets globalisering, så är Kuba definitivt det motsatta och måste därför förstöras till varje pris.

Fattigdom är inte ödesbundet

Att ett fattigt land kan uppnå utmärkta sociala resultat är väl belyst i ett diagram från UNDP (Förenta Nationernas organ för utvecklingsprogram), se sid 166.

Detta diagram visar att, även med början i en mycket underlägsen ekonomisk situation, kan man bygga ett samhälle baserat på socialistiska principer. Dessutom måste Kuba genomföra detta i en ytterst fientlig omgivning nästan utan något stöd utifrån. Det kubanska exemplet lär oss att man kan övervinna en svag position på världsmarknaden genom att göra de rätta sociala prioriteringarna. Om Kuba vill föda sin befolkning och ge den en riktig utbildning och tillräcklig hälsovård, utgör naturligtvis svagheten i ekonomin ett stort handikapp. Men det är möjligt att övervinna det. Social utveckling avgörs inte av ekonomisk utveckling. Detta är emellertid huvudbudskapet

hos Världsbanken och andra av FN:s institutioner för vilka produktions- och handelstillväxten är nödvändiga villkor för kampen mot fattigdomen. Kubas exempel motsäger detta och bevisar att andra faktorer har större betydelse.

Utvecklingen och kampen mot fattigdomen är primärt en fråga om omfördelning, om makten att driva igenom den, och således om politik. Fattigdomen är inte ödesbestämd utan är en följd av maktfördelningen. Detta gäller både på den nationella och den internationella nivån.

Världen har mer än tillräckliga resurser för att bekämpa fattigdom och misär. Det har grovt uppskattats att årligen skulle det räcka med 80 miljarder dollar för att utradera de värsta formerna av fattigdom från jordens yta, att ge alla människor tillgång till grund-läggande sociala villkor, som skolgång, hälsa, livsmedel, tjänligt dricksvatten, godtagbara sanitära förhållanden. Detta representerar knappt 0,35 procent av de rika ländernas BNP och mindre än den sammanlagda förmögenheten hos världens två rikaste människor. Med andra ord, i rent finansiella termer är fattigdomens problem lätta att lösa. Ändå drivs hundratals miljoner människor in i förfärlig misär och får lida brist på så gott som allting. Varje dag dör omkring 100.000 människor i onödan på grund av denna situation.

För att själv bli övertygad om hur absurd vår värld är behöver man bara titta på det som är det viktigaste för att överleva, nämligen mat. Matmarknaden är en av de mest reglerade. Man behöver bara se på kvoterna och subventionerna inom EU. Trots detta finns det idag globalt sett ett matöverskott på 10 procent. Det betyder att vi producerar ett överskott vilket skulle kunna täcka behoven hos ytterligare 600 miljoner människor. Ändå är det mellan 800 miljoner och 1,2 miljarder människor som lider av hunger. Av dessa är det mer än 30 miljoner som varje år dör under gräsliga förhållanden. Årligen skulle enbart 13 miljarder dollar räcka för att lösa detta problem. Samtidigt ger USA och EU tillsammans ut ungefär 350 miljarder dollar på subventioner för ”sina” bönder.

Nuvarande maktbalans, både på det ekonomiska och det militära planet, inte bara hindrar att tillräckliga medel frigörs för att låta de fattiga länderna komma ifatt, det bidrar till att vidga klyftan mellan Nord och Syd år från år. De länder som inte lyder order tas i upptuktelse utan nåd. Sedan andra världskriget har USA fällt sina bomber över mer än tjugo olika länder. Det är ingen tillfällighet att alla utom Jugoslavien är länder i Syd. Klyftan upprätthålls med militära medel. Thomas Friedman talade klarspråk i New York Times: ”Marknadens dolda hand kommer aldrig att fungera

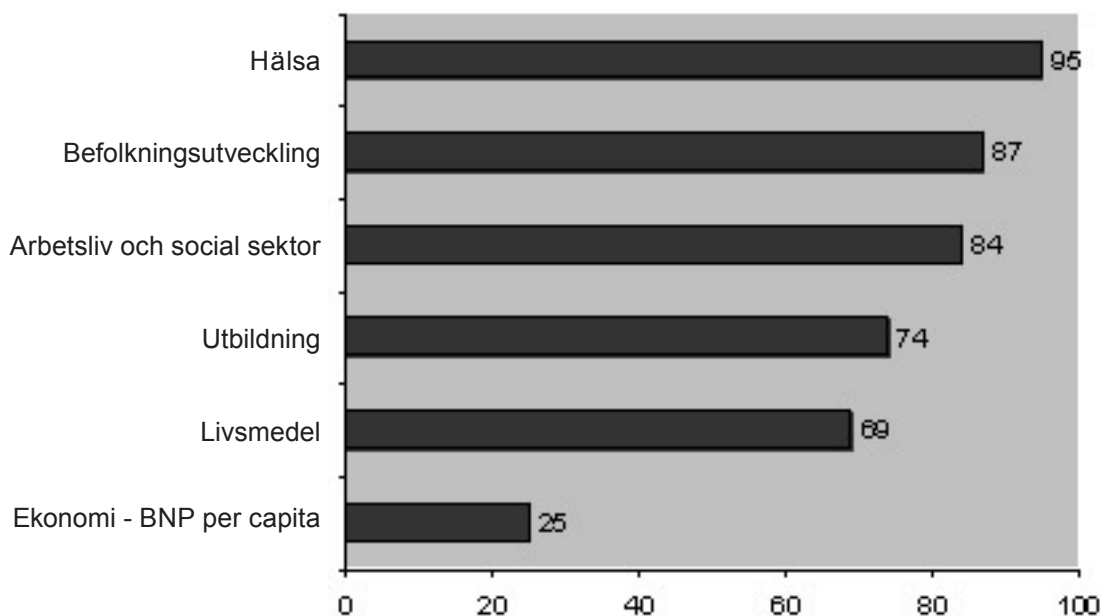

Diagram 6: Utveckling på Kuba (Källa: UNDP – FN)

Indikatorer som visar utvecklingen på Kuba jämförd med resten av världen (100 = bäst i världen, 50 = genomsnitt, 0 = sämst i världen)

utan en dold knytnäve. Och den dolda knytnävens namn (...) är USA:s armé, Flygvapnet, Flottan och Marinens styrkor.¹⁸⁾ Kubanerna har en del erfarenheter av detta.

Receptet

Kubas framstående landvinningar har inte uppstått ur intet. De är följden av prioriteringar i samhället. ”Om tillväxt kommer att leda till en minskning av fattigdom i ett land beror på sociala och politiska faktorer”, säger FN:s experter i en rapport från 1997. Vi nämner här åtta viktiga delar i Kubas recept:

- 1 Det välstånd landet producerar stannar inom landets gränser.** Före revolutionen var merparten av ekonomin antingen i USA:s händer eller i händerna på den kubanska eliten. I båda fallen flydde i stor utsträckning den producerade välfärden (profiten) ut ur landet och investerades i USA:s banker eller företag. Revolutionen gjorde slut på denna kapitalflykt.
- 2 Skydd för hemmamarknaden.** De lokala producenterna kan aldrig tävla med de multinationella jättarna som dominerar världsmarknaden. Det är därför som Kuba strängt begränsar utrikeshandeln. Det gör också att Kuba genom subventioner kan erbjuda sin befolkning basprodukter och tjänster till mycket låga priser.
- 3 Gynnsamma kommersiella relationer.** Fram till 1989 rädde gynnsamma kommersiella relationer med Sovjetunionen och de före detta

socialistiska länderna i Östeuropa. Det som exempelvis Rättvisemarket, Alternativ Handel, Sackeus m.fl. idag lyckas göra i en jämförelsevis liten skala, gjorde Sovjetunionen på sin tid i stor skala. Kuba kunde också räkna med billiga krediter och teknisk support från Sovjet. Fram till nittioalet kompenserade denna situation i stort följden av USA:s blockad, och detta lade grunden för en bestående utveckling av det kubanska samhället.

- 4 Allmän egendom av produktionsmedlen.** Styrningen av de stora privata företagen har tagits över av de kubanska myndigheterna. De stora lantegendomarna har antingen kollektiviserats eller återförts till lantarbetarna. Svältlöner förpassades till historien, arbetsvillkoren förbättrades avsevärt och arbetslösheten gick nästan helt tillbaka.
- 5 En planerad ekonomi.** För att genomföra de sociala prioriteringarna (bostäder, hälsovård, utbildning m.m.), för att skydda den inhemska marknaden och stärka landets ekonomi, valde Kuba att centralisera styrningen av ekonomin. I världsmåttstock bland centralplanerade ekonomier intar Kuba den 72:a platsen i omsättning. De 71 första är multinationella företag, med undantag för Kina och Vietnam. Om en planerad och centraliserad företagsledning vore så katastrofal skulle alla dessa gigantiska företag ha gått i konkurs för länge sedan. Verkligheten visar att planerade ekonomier trots allt inte är så ineffektiva.

- 6 Penningens och konkurrensens makt begränsas till ett minimum.** Under kapitalismen är jakten på profiler det viktigaste. I den jakten skall allting kunna köpas och säljas, och således uttryckas i pengar, en kommersialisering av alla livets aspekter. Allting betingar ett pris. Din existens bestäms av de pengar du kan spendera. Pengar är ditt liv. På Kuba är denna mekanism tillbakaträngd vad gäller de flesta basvaror och tjänster. De är tillgängliga för alla oavsett inkomst. Följden är att vissa företag inte kan bli lönsamma, och de behöver inte vara det för det allmännas bästa. Detta kan inte förenas med principen för konkurrens på marknaden.
- 7 Elimineringen av bourgeoisien som klass.** För att genomföra de tidigare punkterna var det nödvändigt att bryta elitens makt, både bland kubaner och nordamerikaner. Detta gjordes i en väpnad resning och genom att alla som inte ville delta i skapandet av det nya samhället gav sig iväg från landet. Bara genom att bryta denna makt var det möjligt att kontrollera och styra statsapparaten, armén, pressen och att försvara sig mot USA:s inflytande och aggression och andra fientliga krafter. Exemplet Chile, Nicaragua, Haiti och, helt nyligen, Venezuela, visar oss gång efter annan hur omistligt detta är för att på ett varaktigt sätt skapa ett nytt samhälle.
- 8 Tillit till befolkningen.** Varaktigheten kan bara säkras om man har ett ständigt stöd från en stor folkmajoritet. Genom otaliga tillfällen att gripa in i det offentliga livet är kubanerna engagerade i beslutsprocessen: distriktsråden och kommittéerna, arbetarparlamenten, folkrörelserna, kommunistpartiet, och slutligen kommunförsamlingarna, provinsförsamlingarna och det nationella parlamentet, Nationalförsamlingen. Detta ständiga folkliga rådslag kanske inte är perfekt, men det är unikt nog i sitt slag. Det inte bara erbjuder fördelen av att tillåta korrigeringar underifrån, det ger också systemet en äkta legitimitet. Utan det massiva stödet från det kubanska folket skulle revolutionen aldrig kunnat stå rycken mot supermakten USA.

Den kubanska revolutionens anmärkningsvärda landvinningar är följden av dessa åtta villkor. Man kan inte skilja resultaten från villkoren. Om man skulle stryka ett eller flera av dessa villkor är det en stor risk att Kuba på kort tid skulle glida över i en latinamerikansk situation, eller värre till och med. Den stora mängden exempel på sådana länder i Syd

bekräftat tyvärr detta gång på gång. De två andra länder som prisats av Världsbanken för sina sociala framsteg under senare tid är Kina och Vietnam. För dessa två länder är det inte en tillfällighet om man återfinner flertalet av dessa åtta villkor.

Ändå skiljer många observatörer resultatet från receptet. De vill bevara de sociala fördelarna men skulle föredra ett annat politiskt och ekonomiskt system. Som om detta vore möjligt. Faktum är att, under samma historiska förutsättningar, kan man inte finna ett enda exempel som visar upp samma resultat men med ett annat recept. Här hänvisar man ofta till Sydkorea, men glömmer att, för att bekämpa kommunismen, fick detta land i början av kalla kriget lika mycket utländsk hjälp som hela Afrikas kontinent. Så är också fallet med Israel idag. Det är uppenbart att med sådana förutsättningar var det inte särskilt svårt att åstadkomma spektakulära framsteg. En helt annan sak är att efter 1997 års allvarliga finansiella kris har det uppstått en plötslig tystnad kring exemplet Sydkorea.

Slutsatser

Pengar är guden bland handelsvaror, det är att disponera andras arbete skrev Karl Marx.¹⁹⁾ Denna gud föddes av kapitalismen. Idag regerar han som en mystisk makt över alla och envar. Penningdyrkan dominerar och förvrider hela vår existens och alla dess aspekter. Den reducerar en människa till hennes köpkraft och splittrar samhället i dem som har och dem som inte har. De förra utövar makt och de senare underkastas den. Idag har kapitalets hegemoni nått orimliga proportioner. Aldrig har de multinationella och finansiella gruppernas maktkoncentration varit så hög. Aldrig har USA:s militära överlägsenhet varit så lite ifrågasatt.

För att bygga ett jämlikt och rättvist samhälle kommer det att vara nödvändigt att så mycket som möjligt reducera livets kommersialisering och att bryta kapitalets makt eller åtminstone neutralisera den. Detta är vad den kubanska revolutionen har försökt att göra, ibland med framgång, ibland med mindre framgång. Naturligtvis finns det massor av allvarliga problem. Allt är inte en dans på rosor, och kubanerna slösar med sin självkritik. Men de har åtminstone bevisat att det är möjligt att bygga ett samhälle på höga moraliska värden. Deras ekonomi tar utgångspunkt i mänskliga behov och inte i maximalprofit. De visar att det är möjligt att under mer än fyrtio år motstå trycket från en fientlig supermakt belägen bara 15 mil från landet. Kuba har uppnått en social utveckling om vilken den överväldigande majoriteten av länderna i Syd bara kan drömma.

I vår strävan mot en annan värld är det inte nödvändigt att skriva om evangeliet och starta från

nollpunkten. Historiskt sett är det många saker som har prövats. En del saker har lyckats bra, andra har lyckats mindre bra. I det perspektivet är den kubanska revolutionen en oersättlig erfarenhet. Det är ingen tillfällighet att Kuba väcker mer och mer intresse och får växande solidaritet från rörelsen runt om i världen som kämpar för en ny världsordning och social rättvisa.

Kapitel 28: Appendix 1

Korgen med varor och tjänster

Förenta Nationerna, Världsbanken och Internationella Valutafonden publicerar siffror på BNP per capita för ett stort antal länder, både i dollar och i PPP dollar. Ändå är det för omkring sextio länder, bland dem Kuba, som en av dessa siffror, eller till och med båda, inte nämns. Dessutom, för att få en uppfattning om det allmänna tillståndet av fattigdom i ett land måste man dela upp BNP per capita uttryckt i PPP dollar i köpkraften för de olika skikten i befolkningen. BNP per capita är verkligen bara ett genomsnitt, det är absolut inte någon indikator på hur välfärden fördelas i ett land. Om vi vill ha en bestämd uppfattning om det måste vi veta BNP per capita för de fattigaste 10 procenten, samma för de följande 10 procenten etc.²⁰⁾ Det är mycket svårt, om inte omöjligt, att finna sådana siffror, såväl för länderna i tredje världen som för de rika länderna. Tydligt finns det ett intresse att dölja viss slags information.

För att få en uppfattning om kubanernas verkliga köpkraft och jämföra den med situationen i Belgien eller i något annat rikt land, är det nödvändigt att ha sådana siffror. Det är därför vi beräknade dem själva med hjälp av en innehållsrik korg med varor och tjänster. Denna korg innehåller ett representativt urval av alla varor och tjänster som man behöver genom hela livet. Vi överförde korgen till månadsutgifter. Det betyder att icke-månatliga inköp eller utgifter delades upp på månatliga poster. Till exempel, antag att ett strykjärn håller i sex år och kostar 72 dollar, då motsvarar den månatliga utgiften för detta 1 dollar. I korgen skilde vi på tre slags varor:

- Basprodukter: logi (hyra eller amorteringar), energi (vatten, elektricitet, gas), mat, rengöringsprodukter, tvål, kollektivtrafikbiljetter, mediciner, läkarbesök, skolutgifter, kläder och skor, tidningar och tidskrifter, radio, TV-inköp, -licenser och -skatt, husgeråd, spis, tvättmaskin, kylskåp, telefon, biljetter till bio, teater eller sportevenemang etc.

- Lyxartiklar: alkohol, tobak, underhåll av bil, bensin, ljudanläggningar etc.
- Västvärldsprodukter: en ny bil, video, dator, mobiltelefon, etc.

För att jämföra tog vi en genomsnittlig familj med två inkomster och två barn. Det yngsta är tio år och går i grundskola, det äldsta är 20 år och studerar vid universitet. Vi räknade ut de genomsnittliga utgifterna i en kubansk familj (i pesos) och gjorde samma sak för en belgisk familj av samma utseende (i euro). Beräkningarna ledde fram till den verkliga köpkraften hos en kubansk familj. Resultatet kontrollerades mot ett flertal andra siffror från officiella dokument och andra beräkningar. Slutligen utökade vi hushållskategorierna med pensionärer, ensamstående och arbetslösa.

I verkligheten är resultaten ungefärliga uppskattningar. Vissa siffror är exakta, men för andra måste man ta med en viss felmarginal i beräkningarna, såsom är vanligt vid denna typ av kalkyler. Vi jämförde och kontrollerade siffrorna så mycket som möjligt med data från andra självständiga kalkyler. Hursomhelst, som helhet är dessa siffror och beräkningar tillfyllest för att med rimlig säkerhet bestämma vissa generella tendenser och proportioner, och för att basera slutsatser på dessa.

Kapitel 28: Appendix 2

Pesons köpkraft

Vad är en peso egentligen värd? Med andra ord: Vad kan man köpa på Kuba med en peso? Svaret är inte enkelt. Det beror på vilka varor eller tjänster man vill köpa. På ett liknande sätt som vi gjort med befolkningen, måste vi också dela in varorna och tjänsterna i kategorier, eftersom en del kan köpas för dollar, andra för pesos och åter andra är gratis. Först är det basvarorna. De flesta kan köpas för pesos eller är gratis. Emellertid, eftersom ransonen inte räcker till måste man köpa en viss mängd extra basvaror (tvål, matolja etc.) i dollar. Man kan få extra grönsaker eller kött på marknaderna, men där är priserna ganska höga. En andra kategori består av lyxvaror som alkohol, tobak och bensin. Man kan köpa dem med både pesos och dollar. Slutligen är det de produkter som kubaner i princip inte kan köpa i sitt eget land, som en ny bil, en videospelare och sådant. Vi kallar det västvärldens produkter. Naturligtvis måste de betalas i dollar, till marknadspriser. Dessa produkters verkliga värde överensstämmer med deras nominella värde. Sedan 1993 är dollarn lagligt betalningsmedel och det har varit möjligt att växla pesos mot dollar och tvärtom.

Tabell 3 nedan ger en översikt av pesos respektive dollarns verkliga kurs, i euro och i svenska kronor.

^{2b)} Den femte kolumnen visar skillnaden mellan den verkliga och den nominella kursen, och därmed underskattningen om man kalkylerar på basis av den gällande växelkursen.

I genomsnitt kan man på Kuba med en peso köpa mer eller mindre lika mycket som man i USA kan köpa för 1,69 dollar, i Sverige för ca 15 kr eller i

Västeuropa för 1,68 euro. För basvarorna är en peso lika mycket som 3,5 dollar, ca 32 kr eller 3,45 euro. Detta representerar 38 respektive 77 gånger mer än vad den nominella kursen tycks visa. Med andra ord: Den verkliga köpkraften är omkring 38 gånger mer än den nominella. Kubanerna är därför många gånger "rikare" än vad en förenklad kalkyl skulle få oss att tro.

Noter till kapitel 28:

- 1 På Kuba finns i verkligheten två officiella kurser. Den första är 1 dollar = 1 peso och används mest för utländsk handel. En andra officiell kurs, som följer marknaden (tillgång och efterfrågan) används i de många växelkontoren på Kuba där alla kubaner kan växla. Detta är en i landet intern växelkurs. Det är denna växelkurs som vi har baserat våra kalkyler på. Under perioden 1995-2001 var kursen omkring 21 pesos för en dollar. Efter 11:e september 2001 har den modifierats, och genomsnittet ändrats till 26 pesos för en dollar.
- 2 Vi kan skilja mellan den nominella växelkursen och den "verkliga". Den förra representerar den kurs som gäller på marknaden. På Kuba var den år 2002 omkring 26 pesos för en dollar. Den senare uttrycker vad man kan köpa för en peso på Kuba, omräknat i vad det skulle kosta i USA. Notera att den nominella kursen kan variera starkt beroende på extern eller intern påverkan: kommersiellt underskott, spekulation, finansiell kris etc. Den verkliga kursen är vanligen mer stabil, och växlar bara om landets priser på varor och tjänster undergår en större höjning (inflation) eller sänkning (deflation).
- 3 I nästan alla länder i Syd är BNP uttryckt i PPP dollar högre än BNP i US dollar. För att ge klyftan mellan Nord och Syd dess rätta proportioner är de förra siffrorna därför mycket intressanta. Emellertid, den effekt som maktbalansen i världen har på världsmarknaden, dvs. den verkliga klyftan, motsvaras av BNP uttryckt i US dollar och inte i PPP dollar.
- 4 För att inte komplicera frågan, antar vi att den totala konsumtionen i ett land är lika med dess totala produktion. Med andra ord, vi bortser från effekterna av export, import, sparande, krediter, skulder, utländska investeringar och andra överföringar, eftersom dessa oftast i stort tar ut varandra. I verkligheten skiljer sig oftast inte den totala konsumtionen mycket från den totala produktionen. *(Ett jättelikt undantag utgör USA som årligen förbrukar 400-500 miljarder dollar mer än landet producerar, och som följaktligen har en gigantisk utlandsskuld. /Övers. anm.)*
- 5 Med ensamstående menar vi en mor med två barn. Vi antar att det är två pensionärer som bor tillsammans. Och vad gäller de arbetslösa: officiell statistik anger mellan 6 och 7% av

	i dollar	i svenska kronor	i euro	underskattning
Basvaror	1 peso = 3,5 dollar	1 peso = ca 32 kr	1 peso = 3,45 euro	ca 77 gånger
Lyxvaror	1 peso = 0,32 dollar	1 peso = ca 2,90 kr	1 peso = 0,31 euro	ca 7 gånger
Västvärldsvärvaror	1 peso = 0,045 dollar	1 peso = ca 40 öre	1 peso = 0,045 euro	1
Genomsnitt	1 peso = 1,69 dollar	1 peso = ca 15 kr	1 peso = 1,68 euro	ca 38 gånger

Tabell 3: Pesos "verkliga" kurs. (Om den interna växelkursen peso/dollar försämras, så att det behövs fler pesos för att köpa en dollar på växlingskontoren på Kuba, och priser och löner på Kuba hålls i allt väsentligt oförändrade, då ökas underskattningen. /Övers. anm.)

den yrkesverksamma befolkningen eller 4% av den totala befolkningen. Vi antar att en av de två makarna är arbetslös och att den andra har en lön enbart i pesos. De har två barn. (*År 2000 var arbetslösheten ungefär 6%. Den har därefter successivt sänkts, så att den är ca 3,3 % av den yrkesverksamma befolkningen i slutet av år 2002. /Övers. anm.*)

- 6 Här använder vi den "verkliga" växelkursen mellan länder i EU, Sverige och USA: för Europa 1 euro = 1,005 PPP dollar, för Sverige: 1 krona = 0,108 PPP dollar.
- 7 Vid en första anblick tycks medelinkomsten i Belgien vara för låg om man jämför den med BNP. Anledning är att lönerna (hittills) bara representerar 50% av nationalinkomsten. Inkomster från förmögenheter och vinster representerar 34%, en procentuell andel som ökar varje år. Vidare är välståndet mycket ojämnt fördelat: de 20% rikaste äger 65% av detta välstånd, och deras inkomster är jämförelsevis ännu högre.
- 8 UNDP är förkortningen för United Nations Development Programme, FN:s utvecklingsprogram. Det är det organ som fokuserar utvecklingen i länderna i Syd och fattigdom i alla länder.
- 9 Tillgång till tjänligt dricksvatten, till hälsovård samt förekomsten av undervikt hos barn är indikatorer för de sociala villkoren.

- 10 För industriländerna används ett annat index: HPI-1. En direkt jämförelse är därför inte möjlig.
- 11 För definition av "västvärldsprodukter", se appendix 1.
- 12 Le Soir 15 april 2002, sid 10.
- 13 Den genomsnittliga "verkliga" växelkursen som omnämns i tabell 3 är den som måste användas för privat konsumtion. Vad gäller den totala produktionen (och i denna intar turismen en viktig plats) är den "verkliga" växelkursen omkring 1 peso = 2 dollar (2 euro).
- 14 Vi har redan nämnt att 4 till 5% av Kubas befolkning på ett eller annat vis är socialt marginaliserade. Men om man ser till köpkraften befinner de sig ändå ovanför fattigdomsgränsen.
- 15 Le Soir, 15 april 2002, sid. 6.
- 16 Tal som hållits på Havannas universitet.
- 17 På Kuba finns det en läkare på 193 invånare, mot bara en på 610 i Storbritannien. På senare tid har Kuba utsetts att representera den amerikanska kontinenten i Världshälsoorganisationen WHO:s administration. (*En mer aktuell siffra är: en läkare på 167 kubaner år 2002. / Övers. anm.*)
- 18 New York Times, 28 mars 1999.
- 19 Karl Marx Grundrisse, Berlin 1974, sid. 132 och 193.